

ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ОСВІТУ»

CONCEPT, CONTENT AND ESSENCE OF THE CATEGORY "INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS FOR ENSURING THE HUMAN RIGHT TO EDUCATION"

Кунц С.В., аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

У статті досліджується категорія «міжнародно-правові стандарти забезпечення права людини на освіту». Зазначено, що визначення цієї категорії має ґрунтуватися на таких фундаментальних категоріях як: «міжнародні стандарти», «міжнародні стандарти прав людини» та «право на освіту». Підкреслено, що не всі науковці, що присвячують свої праці проблемі міжнародних стандартів забезпечення права людини на освіту, вважають за необхідне формулювати дефініцію цієї категорії. Найчастіше вони обмежуються лише простим перерахуванням визначальних або основних положень міжнародних джерел. На підставі аналізу наукових праць вітчизняних та закордонних дослідників встановлено, що міжнародні стандарти у сфері освіти являють собою єдиний комплекс, який можна поділити на: основні або загальні стандарти; мінімальні міжнародні стандарти; роз'яснювальні стандарти; стандарти, що встановлюють додаткові гарантії для індивіда; охоронні або захисні стандарти; декларативні стандарти. Також встановлено, що науковці розглядають міжнародні стандарти забезпечення права людини на освіту в широкому та вузькому розумінні, але цей підхід не дає змістовного та детального контексту уявлення категорії. Ставиться проблемне питання: чому би не розглядати міжнародне право на освіту у якості окремої самостійної галузі загального міжнародного публічного права, оскільки у міжнародних джерелах вже є у наявності значна кількість принципів і норм, що регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права у сфері забезпечення права на освіту, а також набуло численних форм міжнародна взаємодія держав щодо спільного пошуку ефективних методів освітньої діяльності. Підтримано наукову думку про те, що міжнародні стандарти, крім обов'язкового їхнього виконання та врахування у національному законодавстві, треба правильно розуміти та тлумачити, а це, у свою чергу, потребує налагодження системної освіти у сфері прав людини. Наголошено, що на міжнародному рівні поки ще не існує повноправної розробленої системи стандартів щодо використання штучного інтелекту у сфері освіти. Пропонується власне бачення дефініції «міжнародно-правові стандарти права людини на освіту» як сукупність закріплених у міжнародних джерелах (актах і документах), науково обґрунтованих та узгоджених за встановленими правилами із суб'єктами міжнародного права мінімально необхідних та основоположних принципів та норм, які за допомогою системи категорій науки міжнародного права визначають необхідний на національному рівні обсяг прав людини у сфері освіти, зумовлені досягнутим рівнем соціального розвитку держав та суспільства, застосуванням інноваційних технологій, у тому числі й штучного інтелекту, а також встановлюють обов'язки країн та їх урядів щодо забезпечення, охорони й захисту права на освіту та передбачають за їх порушення політико-юридичні санкції.

Ключові слова: міжнародно-правові стандарти, права людини, право на освіту, забезпечення права на освіту, охорона й захист права на освіту, штучний інтелект у сфері освіти.

The article examines the category of "international legal standards for ensuring the human right to education." It is noted that the definition of this category must be based on such fundamental categories as: "international standards," "international human rights standards," and "the right to education." It is emphasized that not all scholars who dedicate their work to the problem of international standards for ensuring the human right to education consider it necessary to formulate a definition of this category. Most often, they limit themselves to merely enumerating the defining or fundamental provisions of international sources.

Based on the analysis of scholarly works by domestic and foreign researchers, it has been established that international standards in the field of education constitute a unified complex that can be divided into: basic or general standards; minimum international standards; interpretive standards; standards that establish additional guarantees for individuals; protective or defensive standards; declarative standards. It has also been established that scholars consider international standards for ensuring the human right to education in both broad and narrow senses, but this approach does not provide a substantive and detailed contextual understanding of the category.

A problematic question is raised: why not consider international education law as a separate autonomous branch of general international public law, since international sources already contain a significant number of principles and norms regulating relations between states and other subjects of international law in the sphere of ensuring the right to education, and international cooperation between states has taken numerous forms regarding the joint search for effective methods of educational activity.

The scholarly opinion is supported that international standards, in addition to their mandatory implementation and consideration in national legislation, must be properly understood and interpreted, which, in turn, requires the establishment of systematic education in the field of human rights. It is emphasized that at the international level, there is still no fully developed system of standards regarding the use of artificial intelligence in education.

The author proposes their own understanding of the definition of "international legal standards for the human right to education" as a totality of minimum necessary and fundamental principles and norms enshrined in international sources (acts and documents), scientifically substantiated and agreed upon according to established rules with subjects of international law, which through the system of categories of international law science determine the necessary scope of human rights in education at the national level, conditioned by the achieved level of social development of states and society, the application of innovative technologies, including artificial intelligence, and also establish the obligations of countries and their governments regarding the provision, protection and defense of the right to education and provide for political and legal sanctions for their violation.

Key words: international legal standards, human rights, right to education, provision of the right to education, protection and defense of the right to education, artificial intelligence in education.

Проблема дослідження полягає в тому, щоб обґрунтувати необхідність наукового визначення та існування в міжнародному публічному праві окремої самостійної категорії «міжнародно-правові стандарти забезпечення права людини на освіту».

Метою статті є формулювання власного бачення дефініції «міжнародно-правові стандарти забезпечення права людини на освіту». **Завданнями** є аналіз вітчизняних та закордонних наукових праць, міжнародних джерел та національних законодавчих актів, у яких визначені

питання імплементації міжнародно-правових стандартів забезпечення права людини на освіту.

Результати дослідження. Держави, зберігаючи свою конкурентоспроможність, докладають багато зусиль для покращення виробництва продукції, шукають неабияких та інноваційних шляхів проривного випередження у створенні нових технологій, підвищення ефективності праці, найскорішого втілення наукових досягнень, в першу чергу у сфері комп'ютерних технологій, роботизації та штучного інтелекту, у промисловість та надання різноманітних якісних соціальних послуг тощо.

Все це потребує підготовки висококваліфікованих кадрів, які б не просто виконували веління свого керівника, що було характерним для системи освіти недалекого минулого, а творчо підходили до праці та які б були спроможні на базі вже отриманої освіти постійно знаходити нову інформацію та необхідні знання для виконання своїх обов'язків.

Поряд із суто економічними чинниками продовжує зростати роль освіти у соціальних аспектах, бо «за всіх часів, освіта давала людині життєві орієнтири, впливала на формування її світогляду, забезпечувала наступність мови, традицій, сприяючи тим самим консолідації суспільства, формуванню національної самосвідомості та збереженню національної культури» [1, с. 162].

Значення освіти у сучасних умовах важко переоцінити. Не знайти таких слів, щоб передати у повному обсязі всі аспекти її важливості та значимості. Дуже влучно та змістовно з цього приводу висловилися науковці О. Т. Волошук та В. Ю. Колесник, зазначивши, що «Освіта – один із основних засобів утвердження більш глибокої і гармонійної форми розвитку людства, яка дозволить боротися з убогістю, відчуженням, неграмотністю, пригніченням і війною. При цьому сьогодні освіта залишається розкішною (недоступним правом) для мільйонів дітей у всьому світі: більше 72 мільйонів дітей не навчаються в школі, а 759 мільйонів дорослих неграмотні і не мають достатніх навиків та знань, необхідних для поліпшення як своїх життєвих умов, так і майбутнього своїх дітей» [2, с. 68].

Отже, без розвинутої, якісної та налагодженої системи освіти зайняти передові позиції серед економічно розвинутих та передових і демократичних країн світу просто неможливо, оскільки освіта стала найважливішим чинником розвитку бідь-якої держави, а її якість часто суттєво впливає на майбутнє цілих поколінь.

З іншого боку, отримання гідного місця у світовому рейтингу розвитку людського потенціалу стало не стільки престижним, скільки вигідним з економічної точки зору. Країна, що матиме високий рейтинг, буде мати більше шансів для налагоджування взаємовигідних економічних стосунків з іншими державами.

Невипадково у 1990 році пакистанським економістом Махбубом ель Хаком (Mahbub ul Haq) був розроблений Індекс людського розвитку (ІЛР, англ. Human Development Index, HDI) для порівняльної оцінки бідності, грамотності, освіти, середньої тривалості життя, рівня охорони здоров'я, соціальної захищеності, довголіття, екології, рівня злочинності, дотримання прав людини і ВВП на душу населення [3]. З 1993 року ІЛР почав застосовуватися ООН в своїх щорічних звітах, що зробило цей індекс одним з найбільш широко використовуваних показників розвитку країн після ВВП.

До речі, у березні 2024 року ІЛР України становив 0,734, що визначає її країною з високим рівнем людського розвитку. Україна посідає 100 місце у загальному рейтингу зі 193 країн і територій. Водночас в Україні гостро відчувається негативний вплив зниження рівня людського розвитку, оскільки цей показник опустився до найнижчого рівня з 2004 року. Про це йдеться у новому Звіті про людський розвиток «Вихід із глухого кута: Переосмислення співпраці в умовах поляризованого світу», що був презентований Програмою розвитку ООН (UNDP) [4].

Як бачимо, в ІЛР серед інших чинників на перших місцях знаходяться такі складові, як грамотність, освіта, дотримання прав людини, що у своїй сукупності після їхнього наповнення конкретними цифрами та показниками в цілому характеризують загальну проблему наукових пошуків, а саме: що є за змістом право людини на освіту та яким чином воно реалізується у національному законодавстві завдяки імплементації визнаних міжнародно-правових стандартів.

Для того, щоб наприкінці статті вийти на формулювання власної дефініції «міжнародно-правові стандарти забезпечення права людини на освіту», логічним було б спочатку зупинитися на таких категоріях, як: «міжнародні стан-

дарті», «міжнародні стандарти прав людини» та «право на освіту». Це дало б можливість знайти наукові підходи до уявлення та формулювання особистої дефініції.

Але, в цьому сенсі вважаємо за доцільне виходити з міркувань тих вітчизняних та закордонних науковців (В. Н. Денисов, П. М. Рабінович, С. З. Чорна, Л. Р. Наливайко, К. В. Степаненко, М. С. Мішко, Jack Donnelly, Daniel J. Whelan, Joupay G. Z Mambu, Novita Marven Mongdong, Tilmann Altwicker, Stephen P Marks та ін.), які ці категорії детально дослідили та погляди яких ми беремо за основу.

Не всі науковці, що присвячують свої праці проблемі міжнародних стандартів забезпечення права людини на освіту, вважають за необхідне формулювати дефініцію цієї категорії. Найчастіше вони обмежуються лише простим перерахуванням визначальних або основних положень міжнародних джерел. З іншого боку вітчизняні та закордонні дослідники не звертають належної уваги до цієї проблеми. Зараз існують лише поодинокі дослідження з боку таких науковців як: У. М. Парпан, О. С. Якушина, Л. В. Заболотна, Mohamad Almohawes, Safarova Shakhlo Pulatovna, Gerison Lansdown, Ziba Vagri та ін. Але, ми спробуємо це зробити.

Спочатку, виходячи з поняття «міжнародні стандарти» та «міжнародні стандарти прав людини», можна зробити початковий малюнок або каркас дефініції «міжнародні стандарти права людини на освіту» – це певні мінімальні вимоги у сфері освіти, що містяться в міжнародних договорах та інших джерелах міжнародного права та згідно з якими держави зобов'язані здійснювати правове регулювання освітянської діяльності.

Можна дещо по-іншому сформулювати, наприклад, – це мінімальний набір міжнародних норм та принципів, закріплених у міжнародних джерелах, що відображають сучасні методи, передові практики та інструментарій, розроблених для забезпечення високого рівня освіти в різних країнах і відповідно до яких держави зобов'язані забезпечувати право людини на освіту.

Насамкінець, можна більш розширено сформулювати, за прикладом проаналізованих вище дефініцій стосовно «міжнародних стандартів прав людини» із акцентуванням на право на освіту, а саме: міжнародні стандарти права людини на освіту – це закріплені в міжнародних документах уніфіковані та загальноприйняті принципи та норми, які закріплюють мінімально необхідний перелік умов, яким має відповідати національне законодавство стосовно права людини на освіту та процедура захисту цього права, і котрі є обов'язковими для держав-учасниць певного міжнародного зобов'язання (конвенції, договору, пакту), за порушення чи невиконання яких передбачені санкції правового чи юридичного характеру.

Тепер побачимо, як цю категорію визначають вітчизняні науковці у своїх працях.

Так, науковець У. М. Парпан, не формулюючи дефініцію у її класичному визначенні та варіанті, проте у своїй статті надав характеристику складовим міжнародних стандартів щодо права людини на освіту. Він вважає, що міжнародні стандарти у сфері освіти являють собою єдиний комплекс, який можна поділити на:

- основні або загальні стандарти, що встановлюють фундаментальні принципи права людини на освіту;
- мінімальні міжнародні стандарти в царині здійснення права або його реалізації;
- роз'яснювальні стандарти, що пропонують державам світу моделі або механізми здійснення принципів і реалізації мінімальних міжнародних стандартів у галузі освіти;
- стандарти, що встановлюють додаткові гарантії для індивіда і додаткові стандарти для охочих приєднатися до чинних міжнародних документів;
- охоронні або захисні стандарти, головним завданням яких є охорона та захист права на освіту в наднаціональних судових органах;
- декларативні стандарти, що вказують на важливість права на освіту і на його міжнародне визнання [5, с. 95].

Фактично У. М. Парпан у науковому сенсі зробив все необхідне для подальшого остаточного формулювання дефініції, але з якихось причин не наважився цього зро-

бити в остаточному текстовому варіанті. Якщо б він додав до визначеного ним комплексу ще аспект відповідальності суб'єктів міжнародного права за невиконання обов'язкових міжнародних приписів, то можна було б вважати, що науковець майже повністю окреслив складові дефініції.

Досліджуючи проблему міжнародно-правового регулювання права на освіту, науковиця О. С. Якушина надає розуміння міжнародним стандартам забезпечення права на освіту в широкому та вузькому розумінні, але в вузькому варіанті тільки виходячи з українських реалій та особливостей національної законотворчості. В широкому сенсі, за її думкою, це стандарти, що є основоположними, уніфікованими орієнтирами для всіх держав-учасниць міжнародних організацій у становленні власного законодавства у сфері освіти [6, с. 61], а в вузькому – міжнародні стандарти у галузі освіти для України забезпечують можливості розвитку міжнародної співпраці, покликані гарантувати інтеграцію вітчизняної освіти в міжнародний освітній процес, що полягають у забезпеченні права особи на освіту, доступності, рівності умов кожної особи до реалізації її здібностей і всебічного розвитку особистості, що стало одним з основоположних напрямів становлення соціальної, правової, демократичної держави, а також те, що міжнародні стандарти у галузі освіти мають як обов'язковий, так і рекомендаційний характер [6, с. 62].

В широкому та більш формалізованому розумінні визначає міжнародні стандарти права людини на освіту дослідниця Л. В. Заболотна, яка у науковій статті розглянула проблему становлення та розвитку міжнародного правового забезпечення права на освіту. У результативній частині роботи вона зазначає, що право на освіту визнається сучасним міжнародним правом як невід'ємна складова права на освіту, закріпленого в універсальних та регіональних угодах з прав людини. Формалізація змісту вищої освіти як предмету такого права здійснюється у спеціалізованих універсальних та регіональних договірних актах з питань освітньої співпраці. Вагоме значення, на думку науковиці, має відображення права на освіту у практиці Європейського суду з прав людини. Міжнародно-правові документи, які закріплюють право на освіту, визначають таке право як основоположне, встановлюють цінність права на освіту, визнають його обов'язковість для всіх держав [7, с. 269].

Отже, Л. В. Заболотна, не вдаючись у суто змістовний та детальний контекст розуміння категорії, визначила лише її основний каркас або кістяк, з чим не можна не погодитися. Дійсно, за її міркуваннями, міжнародні стандарти права людини на освіту це:

- невід'ємна складова міжнародного права взагалі та міжнародного права на освіту зокрема;
- закріплені в універсальних та регіональних угодах з прав людини норми, принципи та стандарти щодо забезпечення права людини на освіту;
- спеціалізовані універсальні та регіональні договірні акти з питань освітньої співпраці;
- рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), у яких відображається практика реалізації права на освіту;
- інші міжнародно-правові документи, які закріплюють право на освіту, визначають таке право як основоположне, встановлюють цінність права на освіту, визнають його обов'язковість для всіх держав.

Результати дослідження Л. В. Заболотної проблеми генези міжнародного правового забезпечення права на освіту наводить на думку про те, а чому би не розглядати міжнародне право на освіту у якості окремої самостійної галузі загального міжнародного публічного права, оскільки у наявності вже є значна кількість принципів і норм, що регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права у сфері забезпечення права на освіту, набуло численних форм міжнародна взаємодія держав щодо спільного пошуку ефективних методів освітньої діяльності тощо. Може настав час і в науці через вагоме та надзвичайне значення освіти у житті світового суспільства, наявність накопиченого значного правового матеріалу стосовно регулювання нормами міжнародного права питань організації та здійснення освітнього про-

цесу в кожній країні, наслідків впливу налагодженої якісної освіти на майбутні покоління світу перейти від дослідження питань права на освіту в міжнародних документах до розгляду проблем у рамках окремої галузі міжнародного публічного права під назвою «міжнародне право на освіту»? Здається, що тут можна добряче подискутувати, але рамки розгляду проблем міжнародних стандартів щодо забезпечення права на освіту завдяки аналізу лише міжнародних документів, не в межах окремої галузі міжнародного права, поступово стає доволі вузьким науковим підходом.

Узбецька вчена Ш. П. Сафарова (Safarova Shakhlo Pulatovna), досліджуючи міжнародні стандарти щодо освіти в галузі прав людини, висловлює влучну думку про те, що міжнародні стандарти, крім обов'язкового їхнього виконання та врахування у національному законодавстві, треба правильно розуміти та тлумачити.

Ось, що вона з цього приводу зазначає: «Human rights education is important for developing a culture of human rights in society and for raising the legal culture in general. The importance of human rights education ensures the correct understanding and interpretation of international human rights standards, and this is a necessary condition for their effective application» [8, р. 59]. Дійсно, за науковим підходом дослідники правильне розуміння та тлумачення міжнародних стандартів можливо забезпечити лише після налагодження системної освіти в галузі прав людини.

Нажаль вчена Ш. П. Сафарова не визначає конкретних шляхів чи методів тлумачення стандартів у міжнародних документах, щоб вони були зрозумілими для всіх держав-підписантів угод або договорів.

Науковці Г. Лансдаун та З. Барпі (Gerison Lansdown, Ziba Vagri), детально досліджуючи окремі положення міжнародних документів, також вважають за необхідне роз'яснювати або тлумачити основні положення, що знаходяться у них, пропонують обов'язково визначати фундаментальні правові приписи у галузі освіти. Так, у своїй статті вони нарікають та зазначають, що у Конвенції про права дитини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року і набрала чинності у вересні 1990 року) взагалі не визначається категорія «освіта», але трактується вона доволі широко і розпливчато, мовляв, що вона може починається з народження і поширюватися до забезпечення дошкільної освіти, хоча у Конвенції нічого не говориться про вік початку або закінчення навчання в школі тощо [9].

Науковець Ріка Джуверт (Rika Joubert), досліджуючи питання впровадження міжнародних стандартів в національні закони про освіту на теренах Південної Африки, зазначає, що право на освіту у міжнародних документах можна тлумачити як мету, яка має бути досягнута щоб досягти позитивної свободи. На його думку, на міжнародному рівні немає єдиних правил щодо того, як слід захищати освітні права та користуватися ними. Ось чому, вважає науковець, існує занадто багато відмінностей між державами та їхніми соціальними та правовими домовленостями у сфері освіти. Юридичні порівняння показують, зазначає Ріка Джуверт, що право на освіту тісно пов'язане з поняттям свободи. Таким чином, освіта має на меті дати людині змогу досягти сімнадцять років, вільно розвиваючи свою особистість і людську гідність. Це передбачає свободу вибору між різними видами шкіл на основі релігійних, філософських, чи педагогічних переконання, або з причин мовних чи етичних уподобань. Це передбачає свободу від індоктринації (різновид психологічного впливу) в навчальних закладах і вимогах повазі до прав людини серед учнів [10, с. 4].

Дійсно, можна погодитися із Ріка Джувертом, що зараз у міжнародних стандартах неможливо знайти єдиних правил щодо того, як слід захищати освітні права та користуватися ними відповідно до прийнятих та узгоджених міжнародних угод. Кожна держава, на момент підписання міжнародного документу вважала, що вона всі його положення розуміє так само, як й інші підписанти. Але, зіткнувшись із питаннями імплементації стандартів у своє національне законодавство, виходячи з історичних, культурних, правових, соціальних тощо традицій, почало

усвідомлювати, що чомусь з'являється своє, особливе розуміння змісту стандартів, яке вже відрізняється від початкового та дещо поверхового розуміння.

У 20-ті роки XXI-го століття гучно заявив про свою появу штучний інтелект (ШІ), що викликало масу як позитивних так і негативних думок щодо можливостей його використання практично у всіх сферах життєдіяльності та, в першу чергу, в освітньому і науковому процесах.

В цьому сенсі досить послатися на нормативно-правовий акт Кабінету Міністрів України, яким схвалено Концепцію Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту (ШІ) в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року (далі – Концепція) та у котрому зазначено, що пріоритетними сферами, в яких виконуються завдання державної політики щодо розвитку галузі штучного інтелекту, є *освіта та професійне навчання*, наука, економіка, кібербезпека, інформаційна безпека, оборона, публічне управління, правове регулювання та етика, правосуддя [11].

Зазначимо, що у Концепції щодо використання ШІ немає навіть натяку на необхідність врахування міжнародних стандартів, а є лише посилання на повідомлення Комісії до Європейського Парламенту, Ради, Європейського економічного та соціального комітету та Комітету регіонів про сприяння європейському підходу до штучного інтелекту щодо проблем, які вимагають їхнього розв'язання на державному рівні під час застосування ШІ.

Аналіз існуючих джерел свідчить, що на міжнародному рівні поки ще не існує повноправної розробленої системи стандартів щодо використання ШІ у сфері освіти. Але процес їхньої розробки вже почався, хоча б на науковому рівні. Зараз можна говорити про розроблені принципи використання ШІ в певних сферах, у тому числі й в галузі освіти. Так, вчені Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України розробили базові принципи використання ШІ у сфері вищої освіти згідно з Recommendation of the Council on Artificial Intelligence (OECD, 2019). До принципів вони відносять такі:

– інклюзивне зростання, сталий розвиток і добробут на основі розширення людських можливостей і підвищення креативності, сприяння залученню недостатньо представлених груп населення, зменшення економічної, соціальної, гендерної та іншої нерівності та захист природного середовища;

– людиноцентричні цінності та справедливість через повагу до верховенства права, права людини та демократичних цінностей протягом усього життєвого циклу системи ШІ. До них належать свобода, гідність і неза-

лежність, конфіденційність і захист даних, недискримінація і рівність, різноманітність, справедливість, соціальна справедливість і міжнародно визнані трудові права;

– прозорість і зрозумілість, що вимагає: надання необхідної інформації; сприяння загальному розумінню системи ШІ; обізнаності щодо взаємодії із системами ШІ на робочому місці; розуміння результату; у разі потреби оскарження отриманого від системи ШІ результату;

– надійність, безпека та захист упродовж усього життєвого циклу системи ШІ, зокрема забезпечення належного функціонування без необґрунтованого ризику, уможливлення аналізу результатів системи ШІ та відповідей на запит відповідно до контексту та узгодження з сучасним рівнем техніки; застосування систематичного підходу до управління ризиками на кожній фазі життєвого циклу системи ШІ на безперервній основі, включаючи конфіденційність, цифрову безпеку та упередженість;

– відповідальність/підзвітність, яку мають нести користувачі ШІ за дотримання зазначених принципів [12, с. 69].

Здається, що у найближчий час увага до питань використання ШІ у сфері освіти на принципах міжнародного права та міжнародно-правових стандартах буде поступово набирати обертів, бо за цією технологією проглядається велике майбутнє. Отже, аспект використання ШІ у забезпечення права людини на освіту також має бути відображений у запропонованій нижче дефініції.

Висновки. За результатами проведеного аналізу та дослідження міжнародних джерел, наукових праць вітчизняних і зарубіжних науковців можна сформулювати власне бачення дефініції «міжнародно-правові стандарти забезпечення права людини на освіту». Це – сукупність закріплених у міжнародних джерелах (актах і документах), науково обґрунтованих та узгоджених за встановленими правилами із суб'єктами міжнародного права мінімально необхідних та основоположних принципів та норм, які за допомогою системи категорій науки міжнародного права визначають необхідний на національному рівні обсяг прав людини у сфері освіти, зумовлені досягнутим рівнем соціального розвитку держав та суспільства, застосуванням інноваційних технологій, у тому числі й штучного інтелекту, а також встановлюють обов'язки країн та їх урядів щодо забезпечення, охорони й захисту права на освіту та передбачають за їх порушення політико-юридичні санкції.

У наведеній дефініції зроблено спробу віддзеркалити всі особливості, що були розкриті та на які було звернено увагу під час аналізу міжнародних джерел, наукових та літературних праць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жидкова О. О., Турута О. В. Місце та роль освіти у розвитку суспільства та житті сучасної людини. *Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА»*. Випуск 2(35), 2023. С. 161 – 172.
2. Волощук О. Т., Колесник В. Ю. Право на освіту у XXI столітті: поняття, стандарти та проблеми реалізації. *Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації*. С. 67 – 90. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-210-7/67-90>
3. Хто першим запропонував HDI? *Стандарти гідності*. Search. 2025. URL: <https://bard.kultura.cx.ua/maysternist/khto-pershim-zaproponuvav-hdi.html>
4. Україна залишається країною з високим Індексом людського розвитку. Звіт UNDP. United Nations Development Programme. 13 березня 2024 р. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/ukrayina-zalyshayetsya-krayinoyu-z-vysokym-indeksom-lyudskoho-rozvytku-zvit-undp>
5. Парпан У. М. Право людини на освіту в умовах асоціації України і Європейського Союзу: сутність та принципи. С. 92 – 98. URL: http://science2016.lp.edu.ua/sites/default/files/Full_text_of_%20papers/vnulpurn_2016_850_17.pdf
6. Якушина О. С. Міжнародно-правове регулювання права на освіту. *Європейські перспективи. Теорія, історія держави і права, конституційне право*. № 3, 2017. С. 58 – 63. URL: file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/evpe_2017_3_12.pdf
7. Заболотна Л. В. Генеза міжнародного правового забезпечення права на освіту. *Правова позиція*, № 4 (37), 2022. С. 265 – 270. DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-4.50>
8. Safarova Shakhlo Pulatovna, International standards concerning education in the field of human rights and their significance in the contemporary period. *Yuridik fanlar axborotnomasi-Bestnik yuridicheskikh nauk-Review of Law Sciences*. 1 (2019), pp. 59-63. URL: <file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/international-standards-concerning-education-in-the-field-of-human-rights-and-their-significance-in-the-contemporary-period.pdf>
9. Gerison Lansdown, Ziba Vagri, Article 28: The Right to Education. *Springer Nature Linc*. 2022. Pp. 247 – 260. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-84647-3_26
10. Rika Joubert, Incorporating international standards into national education law in South Africa: The accountability of the state. (2014) 29 SAPL. P. 18. URL: file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/ebotat_+sapr1_v29_n1_a2.pdf
11. Про схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року: розпорядження Кабінету Міністрів від 13 квітня 2024 року № 320-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-%D1%80#Text>
12. Драч, І., Петрос, О., Бородієнко, О., Регейло, І., Базелюк, О., Базелюк, Н., & Слободянюк, О. Використання штучного інтелекту у вищій освіті. Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. 15 (2023). REVIEW ARTICLE. С. 66 – 82. URL: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-66-82>